

Izobraževanje odraslih: izzivi raziskovanja

Nives Ličen,¹ Maja Mezgec²

Izobraževanje odraslih odraža dogajanje v sodobni družbi in sledi posameznikom kot subjektom učenja. Ostra razmejitev med socialnim/kulturnim in subjektivnim ni mogoča. Nasprotno. Potrebni sta odprta misel in odprtost vzorcev raziskovanja ter delovanja. Raziskovanje na področju izobraževanja odraslih se teoretsko in metodološko spreminja. K  plinger (2015) piše o premikanju med »poljem« in »rizomom«, kar pomeni premikanje med koncepti družbene moči v določeni socialni strukturi in koncepti nehierarhične odprte strukture, ki vključuje elemente razpada ali dekompozicije in elemente multiplih povezav. Premik od linearnosti, običajno ponazorjene s podobo drevesa, ki se iz korenin širi navzgor v krošnjo, k razpršenim povezavam, običajno ponazorjenih z mrežo, pomeni prepleteno iskanje novih struktur in preizpraševanje veljavnega k  nona znanja.

Za raziskovanje je značilna heterogenost, ki jo lahko najhitreje opazimo v zbornikih konferenc Evropskega združenja raziskovalcev izobraževanja odraslih (ESREA *European Society for Research on the Education of Adults*). V sodobnosti prevladujejo empirične raziskave, manj pa je filozofskih razprav. Pri empiričnih raziskavah so uporabljeni različni metodološki pristopi, tako kvantitativni kot kvalitativni. Za raziskovanje izobraževanja odraslih so še v 80. letih prejšnjega stoletja pisali, da je »mlado«, »komaj rojeno« (gl. Pineau, 1985; Qualino, 1985) in da se sooča z nerazvitimi paradigmami (modeli) za raziskovanje. V zadnjih tridesetih letih je raziskovanje hitro napredovalo, pri čemer imajo vidno vlogo evropsko združenje raziskovalcev, mnoge znanstvene revije ter razvoj študijskih in raziskovalnih programov na različnih univerzah. Univerzitetni študijski programi na ravni magistrskega in doktorskega študija s področja izobraževanja odraslih ali andragogike – v različnih okoljih se različno poimenujejo – so se v tujini pojavljali v 60. letih prejšnjega stoletja (Rubenson, 2011; Mikulec, 2018), na Univerzi v Ljubljani pa so se prva predavanja iz andragogike začela šele v 70. letih prejšnjega stoletja na Filozofski fakulteti. Ta predavanja je zasnovala dr. Ana Krajnc, potem ko je področje eno leto spoznavala na kanadskih univerzah.

Teme raziskovanja so izredno pestre. V začetku (70., 80. leta prejšnjega stoletja) so se ukvarjali s proučevanjem poučevanja, sistemov izobraževanja, opismenjevanja, udeležbe v izobraževanju. Zelo so poudarjali tistega odraslega, ki je de-privilegirani, raziskovali so t. i. ranljive ciljne skupine in manj izobražene, v središču je bil odrasli, ki odstopa od ostalih s svojimi primanjkljaji v znanju, dohodkih, motivaciji. Raziskave so bile najbolj pogosto kvantitativno zasnovane in so sledile pozitivistični tradiciji, kjer sta pomembni kavzalnost

1 Izr. prof. dr. Nives Ličen, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

2 Doc. dr. Maja Mezgec, Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem in Slovenski raziskovalni inštitut Trst

in posplošljivost spoznanj. Kasneje se teme in metode zelo razširijo tudi pod vplivom kompleksnega epistemološkega diskurza o odraslosti in vzgoji v odraslosti (formiranju v odraslosti), ki ni le del intencionalnih izobraževalnih dejavnosti, temveč je tudi del življenjskih dogodkov. Mnogi dejavniki vzgoje ali formiranja v odraslosti so nepredvideni dogodki, zato raziskovalce zanima, kaj inducira formiranje ali vzgojo v odraslosti.

Dr. Ana Krajnc v svojih predavanjih in intervjujih pravi, da »je učenje povsod« in ga moramo raziskovati tudi tako, da v formalnih okoljih izobraževanja upoštevamo informalno učenje, in tako, da v informalnem učenju prepoznavamo simptome, ki kažejo na potrebe po organiziranem izobraževanju.³

Napisali sva, da lahko multiplost raziskovanja spoznamo v zbornikih združenja ESREA. Kot primer omenimo zbornik *Old' and ,New' Worlds of Adult Learning* (Bron, Kurantowicz, Olesen in West, 2005), v katerem so razmisleki o sprejemanju negotovosti v izobraževanju odraslih, kar je podobno hoji v živem pesku – kot obdobje fluidnosti poimenuje Bauman (2005, str. 17). Avtorji se sprašujejo o povezovanju teorij z novimi izzivi t. i. odprtih identitet, porajajočih se novih tehnologij, razvoja družbenega spola in ženskih študij. Spremembe raziskovanja se kažejo pri družinskem učenju, uporabi umetnosti, razvoju kariere, umeščenenem znanju. Drugi zborniki (gl. npr. Demetrio in Alberici, 2002; Sapia-Drewniak, Jasinski in Bednarczyk, 2002) prinašajo teme o učenju v odraslosti in dimenziji svetega, o staranju in učenju, teme o učenju in srečevanju z duhovnostjo Vzhoda, izobraževanju v različnih organizacijah (podjetja, vojska, lokalna okolja, društva, bolnišnice ...). Razpon sodobnih tem na spletni strani ESREA in posameznih mrež raziskovalcev v tej organizaciji sega od izobraževanja, povezanega z migracijami, do analize aktualnih politik in transformativnega učenja, od izobraževanja izobraževalcev do aktivnega državljanstva. Tudi metodologija vključuje novejša (interpretativna) pristope, kot npr. etnometodologijo, mikrofenomenologijo. Novost pri raziskavah je tudi v tem, da se politika intenzivneje zanima za raziskave, odraz tega je npr. mednarodna raziskava o kompetencah odraslih *Programme for the International Assessment of Adult Competencies* (PIAAC), saj želijo razvijati politiko, slonečo na podatkih.

Vse to kaže na pestrost in fragmentacijo vsebin in epistemologij, kar je opazno tudi v tem zborniku.

Na ramenih velikanov

Dela, ki jih v neki stroki razvijamo, so odvisna od naših predhodnikov. Iz grške mitologije poznamo zgodbo o slepem velikanu Orionu, ki je na svojih ramenih nosil služabnika z imenom Cedalion. Ta mu je služil namesto oči. Metafora je uporabljena tudi

³ Tovrstno raziskovanje je zelo fragmentarno. V našem okolju se kaže npr. v filmih Petre Javrh (*Temeljne zmožnosti odraslih*), ki niso le izobraževalni filmi, temveč prikazujejo tudi potrebe po izobraževanju in so poseben raziskovalni pristop.

v znanem pismu Isaaca Newtona, ki je zapisal, da je videl dlje, ker je stal na ramenih velikanov. Stephen Hawking je knjigo o zgodovini fizike naslovil *On the Shoulders of Giants*. Raziskovanje izobraževanja odraslih v Sloveniji sloni na raziskovalnem delu več znanstvenikov. Naj omenimo profesorja dr. Jurija Juga, ki je s svojo zbirko v več zvezkih *Zgodovina izobraževanja odraslih* postavil temelje za proučevanje preteklosti v izobraževanju odraslih. Profesorja dr. Zoran Jelenc in dr. Ilija Mrmak sta vsak na svojem področju oblikovala zasnove za raziskovanje sistema izobraževanja odraslih, izobraževanja na področju dela in poklicnega usposabljanja, analize politik izobraževanja odraslih. Njuno znanstveno delo je pripomoglo k razvoju andragogike na Univerzi v Ljubljani.

Dr. Ana Krajnc je v slovenskem prostoru prva začela z empiričnimi raziskavami o učenju in izobraževanju odraslih. Začetki teh so povezani z njeno zaposlitvijo na Inštitutu za sociologijo in filozofijo Univerze v Ljubljani. Kot koordinatorica za Slovenijo je sodelovala v mednarodni študiji *Izobraževanje odraslih, socialna mobilnost in družbena participacija* že v 60. letih prejšnjega stoletja. Njene raziskave o vključevanju v izobraževanje in o motivaciji za izobraževanje odraslih so prinašale pomembne podatke, ki so služili za razvoj področja tudi potem, ko je bila zaposlena na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani (gl. npr. Krajnc, 1982; 1977).

Poleg empiričnih raziskav je v 70. letih objavila tudi razmisleke o različnih konceptualnih problemih. Leta 1976 je v Splitu izšel zbornik *Permanentno obrazovanje* (Šoljan, 1976)⁴ – kar bi dobesedno pomenilo trajno izobraževanje –, kjer je dr. Ana Krajnc, takrat še docentka,⁵ objavila dva prispevka: *Permanentno obrazovanje i obrazovanje odraslih: što je, a što nije permanentno obrazovanje?* (Permanentno izobraževanje in izobraževanje odraslih: kaj je in kaj ni permanentno izobraževanje?) (Krajnc, 1976a) in *Odnos odgoja i permanentnog obrazovanja* (Odnos med vzgojo in permanentnim izobraževanjem) (Krajnc, 1976b). Besedno zvezo permanentno izobraževanje sta kasneje nadomestili poimenovanji vseživljenjsko izobraževanje in vseživljenjsko učenje, kar pa ni prispevalo k jasnosti pojmov. V prvi razpravi dr. Ana Krajnc pojasni, da izobraževanje odraslih

4 V Jugoslaviji se je v tistem času uporabljalo poimenovanje *permanentno obrazovanje* po vzoru francoskega poimenovanja *l'éducation permanente*. Zanimivo iz današnjega zornega kota je to, da so se nekateri avtorji, npr. Šoljan, sklicevali tudi na seje Zveze komunistov, bodisi hrvaške bodisi jugoslovanske, kjer so očitno razpravljali o pomenu permanentnega izobraževanja. V Jugoslaviji je bil politični okvir, ki ga je narekovala Zveza komunistov, pomemben tudi v znanstvenih razpravah.

5 Prva habilitacija dr. Ane Krajnc za visokošolsko učiteljico je bila leta 1973 za občo pedagogiko, ki je vključevala tudi »adultno pedagogiko«, kot je področje tedaj imenoval Schmidt (1910–1996). Predavati pa je začela oktobra leta 1972, in sicer po enoletnem bivanju v Kanadi. Za predavanja iz teorije izobraževanja odraslih so ji podelili *venia legendi et examinandi*. Predmet, ki ga je vpeljala in vodila, se je imenoval Teorija izobraževanja odraslih. Teme s tega področja so bile pred letom 1972 vključene v predmet Obča pedagogika, ki ga je vodila dr. Marica Dekleva (1916–1980). Habilitacijsko področje za andragogiko se je pojavilo po letu 1973. Leta 1978 je bila Ana Krajnc izvoljena v naziv izredne profesorice za andragogiko, leta 1983 pa v naziv redne profesorice za andragogiko. Po upokojitvi (oktobra 2001) je bila izvoljena v naziv zaslužne profesorice Univerze v Ljubljani. Na Katedri za andragogiko jo je 2001 nasledila dr. Sonja Kump.

predstavlja del vseživljenjskega izobraževanja – teh dveh pojmov pa ne gre enačiti. Zdi se, da se težava s poimenovanji (pa ne le zaradi besed, temveč tudi zaradi ločevanja pojavov in natančnega sledenja razvoju in spreminjanju pojavov) nadaljuje vse do današnjih terminoloških izzivov (gl. npr. Javrh, 2008). Konceptualni itinerarij je za določeno področje zelo pomemben.⁶ V zgoraj omenjenem »splitskem« zborniku, kjer sta med drugimi sodelovala tudi Lengrand, Suchodolski, so poskušali odgovoriti na vprašanje, kaj je permanentno izobraževanje. Razumemo lahko, da so se strinjali, da permanentno izobraževanje pomeni izobraževanje od rojstva do smrti in predstavlja koncept, s katerim mislimo različne vrste in stopnje izobraževanja.

Po najinem mnenju je drugi referat značilen za akademsko delo dr. Ane Krajnc, saj se ukvarja z osebnostnim razvojem. Profesorica s premišljanjem o povezavi med konceptoma vzgoje in vseživljenjskega izobraževanja osvetli pomembno funkcijo izobraževanja v odraslosti, to je osebnostni razvoj ali vzgoja osebnosti, uresničevanje posameznika prek izobraževanja (in učenja).⁷ V tej razpravi izhaja iz vprašanja, ali se vzgoja spreminja glede na koncept permanentnega izobraževanja. Zdi se, da je njen odgovor natančno tak, kot ga napišejo avtorji monografije o konceptih *Bildung* in *Transformative learning* (Fuhr, Laros in Taylor, 2017) – to je, da se človek tudi v odraslosti in pozni odraslosti ali starosti vzgaja in osebnostno spreminja. Človekova identiteta je fleksibilna, bi dejali z današnjim izrazom, ne glede na to, ali identiteto interpretiramo iz psihodinamskega okvira ali iz kulturno antropološkega. O tem v sodobnosti natančneje pišejo na področju migracijskih študij, ženskih študij, študij spola, družinskih študij, študij o profesionalni identiteti (gl. Sinnott, 2017), zato je potrebno (to dr. Ana Krajnc napiše leta 1976!) okrepiti vzgojo in odraslim omogočiti, da se osebnostno razvijajo. Sklicuje se na takrat aktualna dela o funkcionalni vzgoji profesorice dr. Milice Bergant, ki je bila njena sodelavka na Filozofski fakulteti. Zanimivo je, da eksplicitno zapiše, da je družba odgovorna za razvoj posameznika. Ne moremo se sklicevati le na osebno svobodo ali (obstoječe) potrebe posameznika, saj je poznano, da se potrebe oblikujejo v okolju, kjer posameznik živi. Stopnja in vrsta interesov sta povezani z okoljem (Krajnc, 1976b, str. 158).

Dr. Ana Krajnc je v svojih delih zagovarjala osebno učenje, informalno učenje, učne projekte, kar kaže na poudarjanje avtonomnosti posameznika, pri čemer pa je vedno dodajala – in na to še vedno opozarja –, da je ob mnogosti možnosti ljudem potrebno

6 Kot primer lahko navedemo različno razumevanje razmerja med konceptoma učenje in izobraževanje. Razvili sta se dve stališči. Prvo zagovarja rabo pojma učenje, ker poudarja osebno svobodo, osredotočenost na učečega se posameznika, ki mu je mentor v oporo (je moderator ali facilitator učenja). Drugo stališče pa opozarja na to, da se s poudarjanjem učenja (namesto izobraževanja) vsa odgovornost prenaša na posameznika (gl. Federighi, 1999; Biesta, 2009).

7 Kot psihologinja (formalno je sicer z diplomo novembra 1962 pridobila naziv dipl. filozofinja, a področji študija sta bili psihologija in pedagogika) je bila Ana Krajnc v svojih raziskavah pozorna na teme, ki so se povezovale z osebnostjo, motivacijo, identiteto (gl. npr. Krajnc, 1996).

omogočiti profesionalno svetovanje, organizirano mentorstvo in izobraževanje. Te zamisli so še vedno aktualne, saj ob izjemni pozornosti za tržno uravnavanje vseh procesov pozabimo na to, da tržno uravnavanje življenjskih potekov ni ugodno za manj izobražene ljudi ali ljudi iz ranljivih ciljnih skupin. Dr. Ana Krajnc zapiše tudi (prav tam, str. 159): [...] »drhtimo« nad znanjem, ki ga učenec usvoji, a se ne vprašamo, če ga bo kasneje znal dopolnjevati. Zakaj ga ne vzgajamo, da bi se znal učiti?⁸ Nato piše o pomenu vseh dejavnosti, ki niso primarno izobraževalne, čemur bi danes rekli informalno učenje (*informal learning*), in o prenosu znanja med različnimi področji, kar lahko z Reischmanovimi besedami poimenujemo *lifewide learning*. V omenjenem prispevku se zavzema za »permanentno vzgojo in samovzgojo« kot nenehno transformativno učenje, ki vključuje vsa področja delovanja, kognitivne sisteme in tudi emocionalne ter vrednotne sisteme.

Če so v 70. letih govorili o osebnotnem razvoju, se je v 90. letih prejšnjega stoletja razvil koncept čustvene inteligentnosti, zavzetosti, formativnosti in transformativnosti. Poudarjanje možnosti, da se posameznik razvija ter da vzgoja in samovzgoja potekata vse življenje, je ena od vidnih linij njenih akademskih zavzemaj, kar se kaže tudi v njeni knjigi *Spoznavaj sebe in druge* (Krajnc, 2014). V svojih razpravah o vzgoji v odraslosti je uporabila izraz DO-vzgojiti⁹ namesto PRE-vzgojiti. Maslow – »njen« pogosto citirani avtor – je menda nekoč dejal, da če ima človek samo kladivo, je vse podobno žeblju. To misel lahko nadaljujemo: če andragog hoče le popravljati (pre-vzgajati, po-magati), bo potem povsod videl pomanjkljivosti. Dr. Ana Krajnc zagovarja drugačno stališče – vsak človek ima možnosti za razvoj, ki naj jih andragog pomaga odkriti. Andragog s svojim strokovnim znanjem vstopa v odnos z učečim se posameznikom, nadaljevanje pa je vedno ustvarjeno v sodelovanju s tistim, ki se uči.

Med teorijo in prakso

Ana Krajnc je v svojih delih poleg poudarjanja osebnega razvoja in motivacije posameznika za učenje že zgodaj opozarjala na pomen novih tehnologij za izobraževanje odraslih in na staranje prebivalstva, ki je izziv, na katerega je potrebno odgovor (še)le najti. Bolje rečeno: odgovor je treba ustvariti. Dr. Ana Krajnc je namreč odgovore pogosto ustvarila. Odnos med prakso in raziskovanjem je v njenem delu brez nasprotij, saj svoja spoznanja vseskozi prepleta s prakso. Nasprotno od tega pa avtorji – kot je denimo Rubenson, ki ga je dr. Ana Krajnc občasno gostila tudi na Univerzi v Ljubljani –, ugotavljajo precejšnja razhajanja med (sodobnimi) raziskavami in prakso (Rubenson in Elfert, 2015). Akademsko raziskovanje se odmika od prakse, zapišeta avtorja, tudi

8 Naj le spomnimo, da se je razvil koncept »učenje učenja« in je v tem zborniku predmet razprave v poglavju dr. Marka Radovana.

9 Krajnc, A. (intervjuvanec) (1993). Ne prevzgjajati, ampak „do-vzgjajati“. *Časopis za kritiko znanosti*, 21(156/157), str. 61–63.

pod vplivom damoklejevega (finančnega) meča pridobivanja projektov in objavljanja v ustreznih revijah.

Pri raziskovanju izobraževanja odraslih je potreben razmislek o razmerjih med kategorijami v opozicijah: teoretično/empirično, kvantitativno/kvalitativno, opazovalec/opa-zovano, teorija/praksa. Zadnje razmerje je deležno veliko razprav: nekateri menijo, da je praksa odvisna od teorije, drugi, da so dogodki in aktivnosti ključni za branje konceptualnih razprav, tretji pa trdijo, da to sploh ni vprašanje, saj v hitro razvijajočem se svetu ni mogoče misliti s »čistimi kategorijami«. V raziskavah dr. Ane Krajnc se prepletajo deduktivni teoretski pristopi, kjer je teorija vir za inicialne kode, ki jih razumemo kot usmerjajoče koncepte raziskave, in induktivni pristopi. Mnogokrat uporabi akcijsko raziskovanje.

Primer prenosa raziskovanja v prakso je bila Andragoška poletna šola z naslovom *Z vami za razvoj vašega kraja*, ki se je začela leta 1995. Ana Krajnc je vpeljala participatorno akcijsko raziskovanje (PAR), in sicer tako, da so raziskovalci delovali v lokalnem okolju in v dialogu z lokalnimi prebivalci spodbujali iskanje novih možnosti. Namen je bil, da ljudje razvijejo odločnost v svojih pozicijah in svojo pozicijo kritično presojujejo ter se zavedo možnosti inovativnega razvoja, saj znanje nenehno nastaja. Mnogi so bili do tega kritični, saj so menili, da je to odsev utopičnega romanticizma ali utopičnega socializma.¹⁰ Bilo je podobno očitkom »kritične tradicije« v izobraževanju odraslih, o katerih piše dr. Borut Mikulec (2018, str. 21–23). Pozitivistično naravnani avtorji so kritičnim avtorjem očitali (npr. McLarnu, Mayu), da imajo premalo empiričnih raziskav, marksistična levica v Južni Ameriki je izpostavljala idealizem in romanticizem, postmoderne teorije pa so kritizirale koncept avtonomnega subjekta. Zamisli razvoja v delih dr. Ane Krajnc ne slonijo le na kritični tradiciji, temveč le-to združujejo s poststrukturalističnimi idejami. V svojih člankih uporablja poimenovanje postindustrijska doba in poudarja, da človek v medsebojnih odnosih nenehno po-staja (se vzgaja). Poudarek vzgoje ali po-stajanja je na odnosih in medsebojni komunikaciji.

Inovativnost in eklektičnost

Za nekatere ljudi so vzorci v obstoječem okolju pretesni ali neustrezni. Taki ljudje so ustvarjalci. Oni odgovorov ne »najdejo«, temveč jih »ustvarijo«. Vizionarskim ljudem ni lahko, ker so drugačni; okolje jih ne sprejema, ker vnašajo nemir v obstoječi red in strukture moči, zato so nosilci moči ogroženi. In če so ustvarjalke ženske, je to v (našem) okolju še težje, saj t. i. »ženske lastnosti« niso tiste, ki bi spreminjale. *Nemo propheta in patria*. Če je prerok ženska, je ta trditev še bolj grobo postavljena. In pogosto je pospremljena z

10 Več o Andragoški poletni šoli gl. v prispevku dr. Dušane Findeisen v Ličen, N. idr. (ur.) (2018). *Liber amicorum*. Očitki, da je to podobno utopičnemu socializmu, so bili trdi, ker se je Andragoška poletna šola dogajala od leta 1995 (po osamosvojitvi Slovenije), ko je imelo vse, kar je bilo povezano s socializmom in skupnostjo, neprijeten prizvok. V tistem obdobju je bil popularen individualizem in ne skupnost.

moralizirajočimi očitki. Dr. Ana Krajnc pa je vpeljevala novosti, ki so zamajale obstoječa razmerja. Ko so ljudje dvomili, da se odrasli lahko učijo, je vpeljala andragogiko. Ko so se ljudje posmehovali, da bi se stari učili, je vpeljala univerzo za tretje življenjsko obdobje in geragogiko. Trditi lahko, da je dr. Ana Krajnc osrednja ustvarjalka slovenskega izobraževanja odraslih, ki je – v sodelovanju z drugimi raziskovalci in praktiki – znala razvijati nova spoznanja in metode raziskovanja ter ustvariti nove organizacije in dejavnosti.

Nobena praksa ni brez interpretativnega okvira. Njen teoretski okvir je eklektičen. Včasih se naslanja na humanistično psihologijo – posebej na Maslowa –, včasih ji je bližja radikalna teorija, zato izbere avtorje, kot je bil Freire. Enkrat njeno misel vodi Buber, drugič Fromm ali Rifkin. Njene raziskave segajo na najrazličnejša področja – od andragoške didaktike do andragogike ciljnih skupin (zanimalo jo je izobraževanje skupin manj izobraženih in nizko funkcionalno pismenih), izobraževanja starejših, raziskovanja disleksije. Lahko jih razumemo kot temelj za raziskovanje različnih področij, ki se pojavljajo tudi v tem zborniku.¹¹ Za hiter pregled njenega dela si lahko ogledamo naslove njenih člankov, objavljenih v Andragoških spoznanjih, pri čemer opazimo raznolikost raziskovanja. Objave se združujejo v nekaj grozdov. Piše o:

- *širših družbenih vplivih na izobraževanje odraslih, teoretskih in terminoloških izzivih pri urejanju znanja na področju andragogike*
Sloenci v procesu pridobivanja formalne izobrazbe: šolanje odraslih skozi zgodovino (1999), Odziv višjega in visokega šolstva na vseživljenjsko izobraževanje: vseživljenjsko izobraževanje za pravičnost in socialno kohezivnost (2001), Kaj poraja funkcionalno nepismenost? Prva opozorila na funkcionalno nepismenost v Sloveniji (2001), Kdaj se postavljajo temelji vseživljenjskemu izobraževanju (2007), Nove paradigme vseživljenjskega izobraževanja (2007), Pospešeno in kakovostno izobraževanje odraslih je pot iz gospodarske krize: od funkcionalno nepismenih k razvitim ljudem (2010), Spreminjanje družbene strukture in vseživljenjsko izobraževanje – iz industrijske v družbo znanja (2010), Študij andragogike in izobraževanje andragogov (2011);
- *organiziranosti izobraževanja odraslih na ravni institucij, programov, metod in preizpraševanju odzivanja področja na izzive novih tehnologij*
Nastanek in organizacija izobraževalnih centrov: izobraževalni centri in usposabljanje za delo (1999), Kdo odloča o tem, česa se bodo ljudje učili? Programiranje v izobraževanju odraslih (2000), Spontano individualno izobraževanje: nekatera teoretična izhodišča (2000), Bi radi imeli znanje vedno pri roki? Mobilno izobraževanje

11 Namen našega zbornika esejev, ki so nastali v čast jubileju zaslužne profesorice dr. Ane Krajnc, ni v popolnem prikazu raziskovalnega delovanja, temveč v naboru prispevkov, ki vključujejo različne generacije, mlajše in starejše raziskovalce, različne metodologije in različne teme.

kot odziv na hitro rast potreb po znanju (2004), Kdo so bili moji mentorji? Kdo mi je lahko mentor? Raziskava o neformalnem mentorstvu (2006), Učno krmiljenje (coaching) kot uspešna metoda usposabljanja in izobraževanja posameznika (2008), Odprtost dostopa do izobraževanja in e-učenje (2008), Individualizacija izobraževanja vodi v mentorstvo: gibanje »Znaš, nauči drugega« (2012);

- *izobraževanju starejših*
Paradoks tretjega življenjskega obdobja: starejši imajo več osebne svobode, možnosti za uresničevanje ciljev pa manj (1999), Vpliv izobraževanja starejših na motivacijo za izobraževanje ostalih generacij (2009), Older adults as a special learner audience (2012);
- *raziskovanju posebnih problemov, kot je disleksija pri odraslih*
Razgrnimo skrivnosti disleksije: odlike in težave ljudi s posebnimi sposobnostmi (2004), Disleksija med odraslimi: razvoj osebnih strategij in talentov (2006).

To, kar danes imenujemo hiter prenos znanja, je dr. Ana Krajnc uresničevala vso svojo akademsko kariero.¹² Za slednjo je značilno, da je imela veliko mednarodnih stikov po svetu, kar je bilo v času, ko še ni bilo interneta, izredno pomembno. Ključna so bila osebna srečanja z vidnimi raziskovalci in teoretiki področja, kot so bili Kidd, Freire, Tough, Rubenson, Carry, Slowey, Hall, Jarvis, Mayo in mnogi drugi. Več mandatov je bila članica upravnega odbora Mednarodnega sveta za izobraževanje odraslih (ICAE *International Council for Adult education*). Njena mednarodna vpetost se v sodobnosti kaže v različnih povezavah in projektih na področju izobraževanja starejših.

Zbirka esejev v počastitev jubileja

Mnoga raziskovalna spoznanja, kritične razmisleke in praktične izkušnje z drugih univerz je Ana Krajnc postopoma prelila v študij andragogike na Filozofski Fakulteti Univerze v Ljubljani. Nastajale so diplome in tudi prva doktorska dela. Razvijali so se novi strokovnjaki na tem področju, ki so andragoška znanja implementirali na različna področja delovanja in jih gradili še dalje. Iz drobnih kapljic se je napolnila zvrhana čaša, katere odsev je tudi monografija, ki je pred vami. Nastala je kot ogledalo aktualnega raziskovanja s področja andragogike, ki se je razvilo v slovenskem prostoru iz »šole dr. Ane Krajnc«, kot smo gibanje tudi poimenovali, ko smo poleti 2017 začeli pripravljati zbornik. Naloga raziskovanja je ustvarjati in širiti znanje, spreminjati znanje in prakse z odkrivanjem novega: dejstev, interpretacij, modelov, teorij ... V tem zborniku so

12 Več o razvoju njene kariere glej v Ličen, N. idr. (ur.) (2018). *Liber amicorum*.

zbrana besedila raznovrstnih raziskav, ki uporabljajo različno epistemologijo in katerih avtorji so različno stari ter izkušeni. Monografija bralcu ponuja platformo aktualnega raziskovanja s področja andragogike, saj odraža raznovrstnost raziskovalnih področij in andragoške prakse.

Uvodna poglavja prinašajo razmislek o sodobnih vprašanih profesionalne identitete (dr. Tanja Možina) in večjih raziskav pismenosti (dr. Petra Javrh). Raziskava PIAAC zadeva tematiko, ki ji je tudi dr. Ana Krajnc posvetila precej pozornosti – to je funkcionalna pismenost. Prispevek nakazuje, kako daleč smo v Sloveniji prišli z raziskovanjem funkcionalne pismenosti: od pilotne raziskave na nacionalni ravni do vključevanja v obsežne mednarodne raziskave OECD-ja. Dr. Petra Javrh predstavlja refleksijo o nedavno zaključeni mednarodni raziskavi o spretnostih odraslih PIAAC in pomenu rezultatov, ki jih je dosegla Slovenija. Odgovore na tovrstne izzive – rezultati za Slovenijo namreč niso dobri – je treba iskati na sistemski ravni, ravno tako pa je na sistemski ravni potrebno doreči vlogo izobraževalcev odraslih in sistema izobraževanja odraslih. Sistemsko raven in organiziranost izobraževanja odraslih preučuje v svojem prispevku dr. Tanja Možina, ki osvetljuje nekatere identitetne temelje izobraževanja odraslih, še posebej v povezavi z vlogo izobraževanja odraslih v družbi in z vidika strokovnega osebja, ki to vlogo udejanja. Nacionalne ureditve in sisteme pa usmerjajo smernice Evropske unije, tudi za področje izobraževanja odraslih. Prispevek dr. Dejana Hozjana preučuje sistemsko ureditev izobraževanja odraslih na evropski ravni ter trende vključevanja odraslih v izobraževanje med državami članicami. Izhajajoč iz strateških dokumentov in ukrepov, ki so namenjeni dvigovanju stopnje vključenosti prebivalstva v izobraževanje, ugotavlja, da prihaja do nehomogene porazdelitve participacije in posledično do Evrope dveh hitrosti. Na ključne evropske dokumente s področja izobraževanja se sklicuje tudi dr. Marko Radovan, ki v svojem prispevku obravnava kompetenco »učenje učenja«, ki jo tudi Evropska komisija prišteva med ključne kompetence za uspešno spoprijemanje z izzivi 21. stoletja. Avtor kompetenco »učenje učenja« postavlja v središče razumevanja in spodbujanja učenja odraslih.

Pri preučevanju izobraževanja v družbi znanja ne moremo mimo raziskovanja kompetenc in razvoja kompetenc v kontekstu kariernega razvoja posameznikov. Digitalni svet postavlja vse višje zahteve in izzive za vseživljenjski razvoj kompetenc. Dr. Danijela Brečko poskuša v svojem prispevku ugotoviti, kakšne so glavne spremembe, ki spreminjajo zemljevide kompetenc ter katere kompetence potrebujejo ljudje po 4. industrijski revoluciji. Dohitevanje sprememb je velik izziv za vse, za določene ciljne skupine pa je dohitevanje sprememb in stalno strokovno izobraževanje nujna. Med te ciljne skupine gotovo prištevamo strokovne delavce v vzgoji in izobraževanju. Posebno pozornost gre nameniti njihovem nadaljnjemu izobraževanju in profesionalnemu razvoju. Medtem ko prispevek dr. Jurke Lepičnik Vodopivec obravnava ciljno skupino vzgojiteljev predšolskih otrok, pa prispevek dr. Danijele Makovec Radovan obravnava ciljno skupino

učiteljev. Od tem, ki obravnavajo vseživljenjsko učenje in razvoj kompetenc ter profesionalni razvoj, se v monografiji postopoma pomaknemo k temam, ki obravnavajo izobraževanje za kariero v različnih kariernih obdobjih (dr. Miha Lovšin in dr. Nina Krmac).

V perspektivi vseživljenjskega izobraževanja odigrajo pomembno vlogo tudi mentorji v izobraževanju odraslih (dr. Anita Jug Došler) in skupnostno izobraževanje, ki se uredničuje v formi študijskih krožkov (dr. Nevenka Bogataj).

Danes nam andragogika ponuja tudi interpretacijsko paradigmo raziskovanja, in sicer za soočanje s širšimi problematikami, kot so migracije in večkulturna družba. V treh prispevkih na to temo so izpostavljeni: medgeneracijska transmisija kulture in identitete (dr. Maja Mezgec), migracije in učenje v odraslosti (dr. Klara Kožar Rosulnik) ter religijsko izobraževanje in medverski dialog (dr. Tadej Stegu). V oporo novim področjem preučevanja andragoških tem velja izpostaviti etnografski pristop, ki ga oriše dr. Nives Ličen. Avtorica opisuje široke možnosti za uporabo etnografije pri raziskovanju učenja in izobraževanja v odraslosti. Poleg prednosti nakaže tudi ambivalence, ki se kažejo pri uporabi etnografije in tudi širše pri uporabi kvalitativnih paradigem raziskovanja.

Da je izobraževanje odraslih danes doseglo večrazsežnostni razvoj, izpričujejo prispevki na teme, kot so: skoptični sindrom (dr. Polona Kelava), družinska pismenost (dr. Livia Knaflič), učenje psihosocialnih veščin ob pojavu nasilja v partnerskem odnosu (dr. Jernej Kovač).

Zadnji prispevki v monografiji zajemajo teme, ki jim dr. Ana Krajnc namenja veliko energije v svojem aktualnem delu, posebno pri prenosu teoretičnih spoznanj v prakso ter uvajanju inovativnih rešitev in oblik, to je izobraževanje starejših. Prispevki se dotikajo aktualnih tem, ki so: izobraževanje starejših voznikov (mag. Andrej Justinek), stereotipi do starejših (dr. Anita Zovko in mag. Ivana Damjanič), kvaliteta življenja v tretjem življenjskem obdobju (mag. Dajana Kuzma, dr. Anita Zovko in dr. Sofija Vrcelj), pomen mednarodnih projektov za učenje starejših (Meta Furlan) in mentorstvo za starejše (dr. Monika Govekar-Okoliš in dr. Renata Kranjčec).

Vsi prispevki in vse delo, ki stoji za tem, so nastali, ker so avtorji v taki ali drugačni vlogi izhajali iz dela raziskovalcev in raziskovalk iz »šole dr. Ane Krajnc«: eni kot študentje, drugi kot doktorandi, sodelavci, kolegi. Vsak je iz svojega položaja nekaj uvidel, odkrival, razvijal in širil obzorje, s tem pa obenem prispeval tudi k nadaljnjemu razvoju andragoškega polja. Tako je nastal mozaik, pisana slika, katere odraz je tudi pričujoča monografija.

Literatura

- Bauman, Z. (2005). Learning to Walk in Qicksands. V A. Bron, E. Kurantowicz, H. S. Olesen in L. West (ur.) (2005), *„Old’ and ,New’ Worlds of Adult Learning* (str. 17–28). Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnoslaskiej Szkoły Wyzszej Edukacji TWP.
- Biesta, G. (2009). Good education in an age of measurement. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 21, 33–46.

- Bron, A., Kurantowicz, E., Olesen, H.S. in West, L. (ur.) (2005). *'Old' and 'New' Worlds of Adult Learning*. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnoslaskiej Szkoły Wyzszej Edukacji TWP.
- Demetrio, D. in Alberici, A. (ur.) (2002). *Istituzioni di Educazione degli Adulti*. Milano: Guerini Scientifica.
- Federighi, P. (1999). *Glossary of Adult Learning in Europe*. Hamburg: Unesco Institute for Education.
- Fuhr, T., Laros, A. in Taylor, E. (ur.) (2017). *Transformative Learning Meets Bildung: An International Exchange*. Rotterdam: Sense.
- Javrh, P. (ur.) (2008). *Vseživljenjsko učenje in strokovno izrazje*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Käpplinger, B. (2015). Adult education research between field and rhizome. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, 6(2), 139–157.
- Krajnc, A. (1976a). Permanenentno obrazovanje i obrazovanje odraslih: što je, a što nije permanenentno obrazovanje? V N. N. Šoljan (ur.), *Permanentno obrazovanje* (str. 107–121). Split: Nakladni zavod Marko Marulić.
- Krajnc, A. (1976b). Odnos odgoja i permanentnog obrazovanje. V N. N. Šoljan (ur.), *Permanentno obrazovanje* (str. 153–174). Split: Nakladni zavod Marko Marulić.
- Krajnc, A. (1977). *Izobraževanje, naša družbena vrednota*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Krajnc, A. (1979). *Metode izobraževanja odraslih: andragoška didaktika*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Krajnc, A. (1982). *Motivacija za izobraževanje*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Krajnc, A. (1996). Personality development and the ability for dialogue transition from a dependent to an autonomous man. V J. Jug, in F. Pöggeler (ur.), *Democracy and adult education : ideological changes and educational consequences* (str. 211–221). Frankfurt am Main: P. Lang.
- Krajnc, A. (2014). *Spoznaj sebe in druge: človek kot družbeno bitje in medosebni odnosi*. Ljubljana: Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje.
- Mikulec, B. (2018). Nekateri trendi razvoja na področju izobraževanja odraslih med znanostjo, politiko in prakso, *Andragoška spoznanja*, 24(2), 3–18.
- Pineau, G. (1985). Pour une recherche – formation en éducation permanente en réseaux. *Éducation permanente*, 80, 35–40.
- Qualino, G. P. (1985). *Fare formazione*. Bologna: Il Mulino.
- Rubenson, K. (2011). The Field of Adult Education: An Overview. V K. Rubenson (ur.), *Adult Learning and Education* (str. 3–13). Amsterdam: Elsevier.
- Rubenson, K. in Elfert, M. (2015). Adult education research: Exploring an increasingly fragmented map. *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, 6(2), 125–138.
- Sapia-Drewniak, E., Jasinski, Z. in Bednarczyk, H. (ur.) (2002). *Adult Education at the Beginning of the 21st Century*. Opole: University of Opole.
- Sinnott, J. D. (ur.) (2017). *Identity Flexibility Suring Adulthood. Perspectives in Adult Development*. New York: Springer.
- Šoljan, N. N. (ur.) (1976). *Permanentno obrazovanje*. Split: Nakladni zavod Marko Marulić.